

Historie obce

Malá a chudá vesnička Zubovščina se nacházela v nejzápadnějším výběžku Kyjevské gubernie, která sousedila s územím gubernie Volyňské. Od roku 1796 se zde střídali majitelé této vesnice, ale nikdo o ni neměl pořádně zájem. Byl tam panský dvorek a pár desítek chalup nedávných nevolníků. 70. léta 19. století však byla významná tím, že jsem začaly proudit čeští emigranti z Rakouska-Uherska. Její začátek se datuje kolem roku 1868.

Historie českého osídlení

Zájemci o přesídlení na Volyň vyslali obvykle dva až tři zástupce na místo budoucího osídlení, kteří s sebou vezli soupis zájemců s uvedením množství požadované půdy a určitou sumu peněz. Pokud se jim místo líbilo, předali peníze tzv. zplnomocněncům, neboť sami neznali ani ruské zákony a předpisy, ani ruský jazyk. Zplnomocněnci převzali sumu peněz potřebnou ke koupi půdy, sjednali se statkáři smlouvy na své jméno a poté rozdělili půdu mezi přistěhovalce podle výše jejich vkladů. Nejinak tomu bylo i zde. Ve Volyňské gubernii se platilo za hektar půdy zhruba 30 rublů, ale vzhledem k tomu, že zájem o jedno pole nebyl zas tak velký, dalo se snadno smlouvat. Rokem založení české kolonie je považován rok 1870, ale je to pouze na základě vyprávění, které se traduje z generace na generaci. Prvními osídlenci byly rodiny z Mokrovousů a sousedních Třesovic na Králověhradecku. Také v kronice obce Třesovice jsou zmínky o této události. „V roce 1871-1872 se 6 rodin (Pišlova, Nováková, Černá, Novotná, Dvořáková) usadilo v české Zubovščině“. Podle neúplných dokladů bylo v první skupině 15-20 rodin. Během následujících let sem přicházejí další rodiny z uvedených a jiných obcí na Králověhradecku. Příjmení jako Ryba, Koníček, Vyskočil, Volf, Hnojílek, Chudoba, Ulrich převládala a většina těchto příjmení se dodnes vyskytuje převážně na Králověhradecku a Jičínsku. Přistěhovalci měli velkou výhodu, dalo se sem dojet i s vlastním potahem (koňským nebo kravským), což byl jeden z mnoha důvodů, proč se Češi rozhodli vydat do Ruska. Jakmile přijeli do Zubovčiny, museli si narychlo postavit slepené chatrče nebo si vykopat tzv. zemljanku, jámu velmi omezené velikosti nakryté kmeny skácených stromů zasypanými zemi. O takovém způsobu ubytování a začátcích stavění se zachovalo mnoho vyprávění. Samozřejmě ihned se začalo budovat slušné bydlení a hospodářská stavení. Kolem vesnice byla rozsáhlá bláta a rašeliniště. Podél jižní hranice se táhla vesnice Stremyhorod a ze západu vesnice Novaky. Na severo-východě za bláta byla vesnice Kalenské a na východě Lipljany. Bláta ale byla prakticky neprůjezdná. Museli se kácet stromy, aby si měli Češi kde obdělávat svá políčka. Skácené stromy sloužily jako stavební materiál, ale více zde bylo nevyužitelných keřů, proto si Češi občas museli půjčovat peníze na koupi dřeva z okolí a někteří se tímto způsobem zadlužili na několik let dopředu. Typický obytný dům a hospodářská stavba byla budova asi 6 metrů široká a dlouhá tak, aby se pod její střechou umístily obytné a hospodářské místnosti, chlévy a stáje pro domácí zvířata. Většina rodin usazená v severní a střední části osídleného prostoru byla přihlášená k vesnici Zubovčina a několik rodin usazených v jižní části k vesnici Stremyhorod. Tyto usedlosti pak byly označeny jako kolonie Zubovčina a kolonie Stremyhorod.

Carská vláda přesídlení do Ruska požehnala a úřady vytvořily příslušné podmínky. Češi se měli řídit „Ustanovením Výboru pánů ministrů o osídlení Čechů ve Volyňské gubernii“, které bylo schváleno roku 1870. Na základě tohoto Ustanovení se Čechům po přijetí do ruské státní příslušnosti udělovaly jisté výsady a práva, zejména pak osvobození od daní státu, branné povinnosti, zaručovala se jim svoboda náboženského vyznání.

To nejdůležitější, co sem Češi přivezli byla vysoká kultura zemědělství a také nesrovnatelně produktivnější nářadí jako třeba český železný pluh s kolečky, ruchadlo, kultivátor s železnými radlicemi a železná plečka. Nebyl také problém si objednat toho nářadí i z Čech. Novinkou zde bylo

také hnojení půdy, což do té doby původní obyvatelé neznali a nejprve se k němu stavěli skepticky, avšak Češi dokázali, že jejich úroda je lepší co do kvantity, tak i kvality. Češi sem také přivezli výnosnější druh obilovin, dobytek, drůbež i včel. Novinkou byl i jetel a zavedly se výnosnější odrůdy a brambor a krmné řepy. Je potřeba také zmínit začátek pěstování chmele na Volyňi. Chmel se osvědčil jako velice zisková kultura. Česká stavení se razantně lišila od ukrajinských i tím, že Češi si sázeli kolem stavení stromky, což bylo velkou novinkou pro ukrajinské obyvatelstvo. Postupem času měli Češi takové nadbytky, že jejich sklizeň měla odbyť i nedalekém městě Korosteň (česky Vyskoroš).

Po roce 1991, kdy valná většina Čechů odjela zpátky do Čech, se do Malé Zubovštiny přistěhovali Ukrajinci, Moldavané, Kazaši, Rusové, Bělorusové. Vztahy s nimi byly velmi dobré. Nerozlišovaly se národnosti. Dokonce vznikala ukrajinsko-česká manželství, která vznikají dodnes.

Specifika obce

Co se týče zdravotní péče, stát o ni měl pramalý zájem. V Památné knize Kyjevské gubernie za rok 1895 se upomínají nemoci jakok spalničky, břišní tyfus, černý kašel, záškrt, spála, chřipka, neštovice, úplavice, cholera epidemie. Oběťmi těchto nemocí byli příslušníci všech věkových skupin, protože se léčilo amatérsky podle zkušenosti starších. Nejblíží lékař byl ve 40 km vzdáleném městě Malině. V kolonii měl znalosti medicíny učitel Cimr, který poskytoval první pomoc nebo dával rady. Při porodech asistovaly doma babičky. Ale i přesto všechno počet obyvatel narůstal. Nebylo zvláštností, že rodiny měly i 10 dětí, protože jich bylo doma potřeba především v hospodářství.

Obec se nachází 20 km od města Korosteň, kterému zde Češi říkají Vyskoroš. Obec je velmi rozlehlá. Cesty jsou navrženy do pravoúhlého systému. Chalupy jsou stavěné daleko od sebe, to je také důvod proč se tu staré babičky tolik nestýkají. „Jsme tu od sebe daleko, každý má své.“

Co se týče pěstování, uchýtilo se pěstování všech obilovin. Pěstoval se zde len a dříve také chmel, který dovezli Češi z Čech. Od Čechů také pochází zvyk používání hnoje. O tom, kdo hnůj začal používat první, však Češi s Ukrajinci vedou spory. Ukrajinci tvrdí, že první byli oni, ale podle Čechů to bylo naopak. Když Češi začali hnojit Ukrajinci smysl toho zvyku nechápali.

Dostupnost pracovních míst

Přímo v obci práce není, za prací se musí do města. Problém je s dopravním spojením. „Ve městě začíná pracovní doba v 8h, ale mašrotka odjíždí do Korosteně v 9h a zpátky odjíždí ve 14.30, ale práce je do 17h hodin.“ Říká dcera paní Jevgenie. Ale všechny oslovené babičky dodávají: „Kdo chce práci si najde, ale mladí nechtějí nic dělat, chodí po selu, pijí vodku berou důchod babičkám. Jsou to Alkáši.“

Dostupnost zdravotní péče

V Malé Zubovštině byla věhlasná nemocnice i se zubařem, rentgenem aj. Působil v ní lékař Pišl, právě díky kterému byla zdravotní péče v obci výborná. Po jeho smrti se ale nepodařilo nemocnici udržet a teď už několik let chátrá. Jsou to tři budovy na konci vesnice. Po Dr. Pišlovi je v Malé Zubovštině pojmenovaná ulice. Nyní musí všichni dojíždět za lékařskou péčí do Korostěne. O místní nemocnici, její slávě a smutném konci nám vyprávěl každý a paní Anežka nám stále připomínala, že bydlíme právě v Pišlově ulici. Nyní se plánuje, že by v obci měla vzniknout klinika s jedním až dvěma doktory.

Statistické údaje o počtech krajanů

V Pamětní knize Kyjevské gubernie za rok 1891 se upomíná kolonie Zubovčina s 337 obyvateli a v Seznamu obydlených míst Kyjevské gubernie z roku 1900 je uvedeno : „ Kolonie Zubovština (držebnostní). Je v ní 70 dvorů, 415 osob (z toho 205 mužů a 210 žen). Hlavní zaměstnání obyvatel je pěstování obilí. Vzdálenost od újezdního města je 60 verst. Přístaviště se jmenuje Černobyl. Telegrafní a poštovní (zemské) stanice se nachází ve městě Malíně. V kolonii je 958 desjatin půdy, která patří kolonistům různých stavů. V Kolonii Stremyhorod je 27 dvorů, obyvatel 147 (80 mužů a 67 žen). V kolonii je 82 desjatin půdy“.

Od vzniku obce až do 20. let 20. století se manželské svazky uzavíraly výlučně mezi Čechy a Čechkami. Smíšená manželství během prvních desetiletí byla naprosto nepředstavitelná. Tím pádem se také udržoval mateřský jazyk, ale i veškeré zvyky, obvyklá kuchyň, hoštění, zařízení bytu, dvoru a okolního prostředí, tak jak tomu bylo v původní vlasti.

Jak krajané vnímají a projevují svou národnostní identitu

Češi, kteří dnes v Malé Zubovščině žijí se cítí být Čechy, mluví česky. Místní čeština je spíše už něčím mezi češtinou a ukrajinštinou. Nejvíce se čeština udržela u starých babiček. Osmdesátiletá maminka paní Emy mluvila česky velmi dobře, zatímco Emě, která nás vesnicí provázela jsme už téměř nerozuměly. Většina párů je česko-ukrajinská. Můžeme říci, že platí, že pokud je v páru Čech muž, mluví se česky, pokud žena, mluví se ukrajinsky.

Spolková činnost

Od roku 1878 se první společenskou místností stala hospoda. Stála při cestě z vesnice Zubovščina do vesnice Stremyhoroda. Nejoblíbenější byly plesy s dechovou hudbou. Mezi obyvateli byl dostatek nejen milovníků hudby, ale i lidí se schopných na hudební nástroje při zpěvu doprovázet. Učitel Šneller zorganizoval první kapelu, kde bylo více jak deset členů. Posléze se na základě této kapely vytvořily dvě: kapela Jana Volfa a kapela Antonína Černého. Ta první podle vyprávění putovala, i kvůli výdělkům, do velmi vzdálených míst (přes Orel, Simbirsk až do Uralu). Dechovka byla nejvýraznější subjektem kulturního života obce. Zpívaly se české písničky také při práci a při společenských slavnostech. Ke každé životní události (svatba, křtiny, pohřeb) se zpívaly obřadné písně a pak stovky dalších lidových písní. Byly také přivezeny desítky českých zpěvníků, českých knih, kalendářů, časopisů, které sice ztrácely aktualitu, ale i přesto byly oblíbené.

„V klubě byly kina, duchová muzika, tance, veselo bylo. Ale když Češi odešli, už tu nic takového není.“ Důležitou roli ve spolkovém životě hrál orchestr a český pěvecký sbor, se kterým paní Lída objela celou Ukrajinu.

Lída Sochorová (78let)

„Dříve nás tu bylo sedm. Babička, dědeček, já člověk a tři děti. Byly tady velké chmelnice, babička tam pracovala. Já sem tam taky dělala v tom chmelu, to mě bavilo. Pak jsem dojila krávy. Teď ten chmel nemá kdo dělat. Jsou tu cizí lidi, Ukrajinci, Rusi. Žádný tady nechce nic dělat. Mladý lidi nic nedělají. Shání pití, plno lidí umřelo na to, že pili. Jak Češi odjeli tak to všechno ukradli. Byl tu dům, tam se lidi chodili mejt, platilo se to. Když Češi odjeli tak se to ukradlo – báňa, duš. I když jsem měla pejska, ztratil se je to deset dní, svlíkl si obojek z hlavy a utekl. Je třeba pejsek. Mám kočku je plná, bude mít mladý. Myšičky bude chytat. Ukradli mě ve sklepě králíky, slepičky. Já jsem věděla, kdo to udělal. Ukrajinci místní. Milice je našla, na pět let je odsoudili kradli i jinde. Pobili babičku, peníze jí ukradli.“

„Jednoho dne časně v háji, chodil mladík zamyšlený. Usedl pod stromeček, kde libě zpíval slaviček. Moc slavičku nezpívej, v mém srdci žal nedělej. Ty víš co trápí srdce mé, kde můj miláček je. Tvůj miláček je v cizině, miluju tam děvče jiné. To co tobě dříve sliboval, jiné tam dávno odevzdal.“

„U studánky bledá dívka stála, bílý šátek v ruce držela...pro miláčka hořce plakala. Pročpak ty mě více nemiluješ pročpak trápíš srdce nevinné...býval jsi moje z nejmilejších a co jest mi více po tobě. Škoda věku, škoda mého mládí, to které jsem s tebou ztratila...Počkat a jak dál, tadyhle nemůžu...“

„Vařím křenovou omáčku, česnečku, slepičkovou polívka, drobená, pusinky, řízky.“

Dcera paní Lídy Anna (49 let) v roce 1991 odjela s manželem do Čech, ale po deseti měsících se vrátili. „Člověk vertoval lidi zpátky do Čech, chtěla jsem jet taky, ale dětem se tam nelíbilo, tak jsem tady zůstala.“ říká k tomu paní Lída. Když chodila dcera Lídy do školy, byl tam ředitel, který jim zakazoval mluvit česky. Paní Lída se česky ještě učila. Po čtvrté třídě ale podle vlastních slov „více do školy ne“ a tak Lída od 12 let pracovala.

Mladí Češi jsou v Čechách nebo ve městě. Děti už česky neumí, jen rozumí. Ti mladí co tu zůstali mají manžela Ukrajince a jejich děti česky už neumí.

Paní Lída se rozpovídala o pěveckém sboru, kde zpívala. „Vystupovaly ženský, všechny český, třeba když Češi odjížděli domů, tak jsme jim zpívaly. Se sborem jsme vystupovaly po celé Ukrajině.“

Lída by ráda navštívila svojí sestru v Čechách, ale jak říká „Už není zdraví.“. „S chutí bych se jela podívat, jak tam žije, ale není to dost možné.“

Paní Nina Černá nám ukázala prostírání s českými říkadly. Například „Prosím berte než se sklízí, u nás se nepobízí!“. A při tom zpívala české písničky. „Andulko, Andulko, ty si trucovitá, kdy bys byla moje,

byla by si bita...tou lískovou holí, že ti to matička za rok nezahojí. Za rok za dva bude z tebe žena a já budu nosit šavli u řemena, boty nablyštěný, vzpomeň si má milá na mé milování. Na mé milování na mojí dobrotu, že sem k vám chodíval každičkou sobotu.“

Jevgenie Krušinková

Jezdí s manželem za příbuznými a známými do Čech. Ukázali nám fotky a suvenýry z poslední návštěvy v Čechách. Paní Jevgenie, její manžel i dcera čtou české knížky, umí české písničky a říkanky. Vnučka paní Jevgenie nám recitovala české básničky a paní Jevgenie ukázala zpěvník s českými písničkami. „Holka modrooká. Skákal pes. Letěla husička, letěla z vysoka, nemohla doletět, spadla do potoka.“ Mluví mezi sebou česky, vaří česká jídla. „Vaříme český jídla, řízky, knedlíky, česnečku, nudlovou polívku o svatbách.“ Zvyk s nudlovou polévkou na svatbě se prý zalíbil i Ukrajincům. „Malá Zubovščina byla ukázková vesnice, jezdili sem lidé z celé Ukrajiny. Pěstovalo se tu všechno obilí, kukuřice. Na svátek za školou v parku nebo v klubu hrála muzika, české písničky. Přijížděli sem i z Žitomitu na slavnosti. Dříve se slavil svátek sv. Václava, Josefa, dnes už jen mezi svými. 8. března hoši děvčatům kupovali mašličky.“

Náboženství

Podstatnou odlišností kolonistů bylo, že dlouhou dobu na základě carských privilegií přísně dodržovaly své náboženské zásady. Kolonie byla napojena na obec Vysoká u Žitomiru, kde působil jeden ze tří farářů, kteří přišli na Volyn s z Čech. Pravidelně podle katolického řádu se konaly oddavky, křty, pohřby a jiné služby. Postupně se ale zesiloval tlak, aby přešli na pravoslavnou víru. V devadesátých letech 19.století byly ale donuceni přijmout tuto víru, napomáhalo tomu také to, že ve škole byla vyučována pravoslavná víra.

Z nařízení cara Nikoli museli všichni přestoupit k pravoslaví, tudíž i Češi, kteří sem přišli, se museli překřtít. V obci není žádný kostel, nejbližší kostel je v Korosteni. Kromě pravoslavných kostelů je tam i jeden katolický pro skupinu Poláků. Špatná dostupnost znemožňuje pravidelné návštěvy kostela, tzn. že kostel neslouží jako místo, kde by se čeští krajané scházeli. Navíc, většina Čechů nám řekla, že jsou nevěřící.

Školství

Žádná škola zde zprvu nebyla. Rodiče učili své děti číst, psát a počítat doma svépomocí nebo pomohli jejich vzdělanější příbuzní. Byla to také záruka zachování mateřského jazyka. Později ale škola byla stejně nutná a v roce 1887 úřady dospěly k tomu, že zřízení školy je odůvodněné a možné. Byl vypracován projekt na údržbu dvou tzv. jednotřídních lidových učilišť. V dobových dokumentech s uvádí, že stát uvolnil 500 rublů na opravu budov (z toho pro zubovčinskou 300) a společnost na sebe vzala výdaje spojené s další údržbou (vytápění, opravy a pojištění budovy). Češi zde vyslovili souhlas, aby se děti učily věrouku od pravoslavného učitele náboženství. Škola byla otevřena 1.března 1888 v Zubovčině a 16.června téhož roku v Stremyhorodě. Do první začalo chodit 54 žáků a do druhé 38. Obě tyto školy byly napůl z českých dětí. Bohužel nebyly nalezeny oficiální záznamy o učitelích v Zubovščině. Podle kroniky MUDr. Hájků byl prvním učitelem pan Pohořelý, který sice neměl vysoké vzdělání, ale vyhovoval oběma stranám, jak úřadům, tak i rodičům a pamatoval na češtinu. Po něm byl dosazen učitel Julius Cimr, který měl vysoké vzdělání - několik semestrů jezuitské bohoslovské koleje. Občané s ním byli spokojeni a pravděpodobně za jeho období byl ustanoven požární sbor, kterému byl náčelníkem. Škola byla začátkem 20.století zaopatřena poměrně dobře.

Školu navštěvuje 130 dětí a pracuje zde 20 učitelů. Paní Ema nám ukázala kostýmy pěveckého sboru a pak i fotky z historie školy a fotky z doby, kdy byla malá a ve škole měli tzv. zahrádky - stavěli budky pro ptáky, krmili krávy, hnojili záhony apod. V roce 1959 začali Češi školu stavět, v roce 1975 se dostavovala křídla. Naposledy se škola opravovala před dvěma lety. Z Korosteně sem každý rok dojíždí fotograf a pořizuje společné školní fotky. Do druhé světové války působili ve škole české učitelky, po válce byla škola jen ukrajinská. Ještě paní Lída (nar. 1930) se učila do čtvrté třídy česky, ale když do školy chodila její dcera, měli od ukrajinského ředitele zakázáno mluvit česky, takže česky mluvili jen doma. Do místní školy jezdí i děti z okolí. Češtinu tu nyní nikdo nevyučuje, ale ředitelka se snaží, aby zde do budoucna byla možnost výuky češtiny v podobě dobrovolného kurzu.

Závěr

Ve srovnání s jinými českými vesnicemi, které jsme navštívily, je krajanský život v Malé Zubovščině nejméně rozvinutý. Zdaleka ne všichni, kteří se považují za Čechy mluví česky. Dobře česky mluví jen staré babičky. Mladší generace jsou už příliš ovlivněny ukrajinštinou. Spolu s velkým množstvím Čechů, kteří odešli v 90. letech do ČR utíchl v malé Zubovščině krajanský život. Do té doby zde fungoval klub, český pěvecký sbor, lidé se scházeli u muziky apod. Obáváme se, že jediný, kdo dodává Malé Zubovščině duch české vesnice, jsou už jen staré babičky a jejich vzpomínky